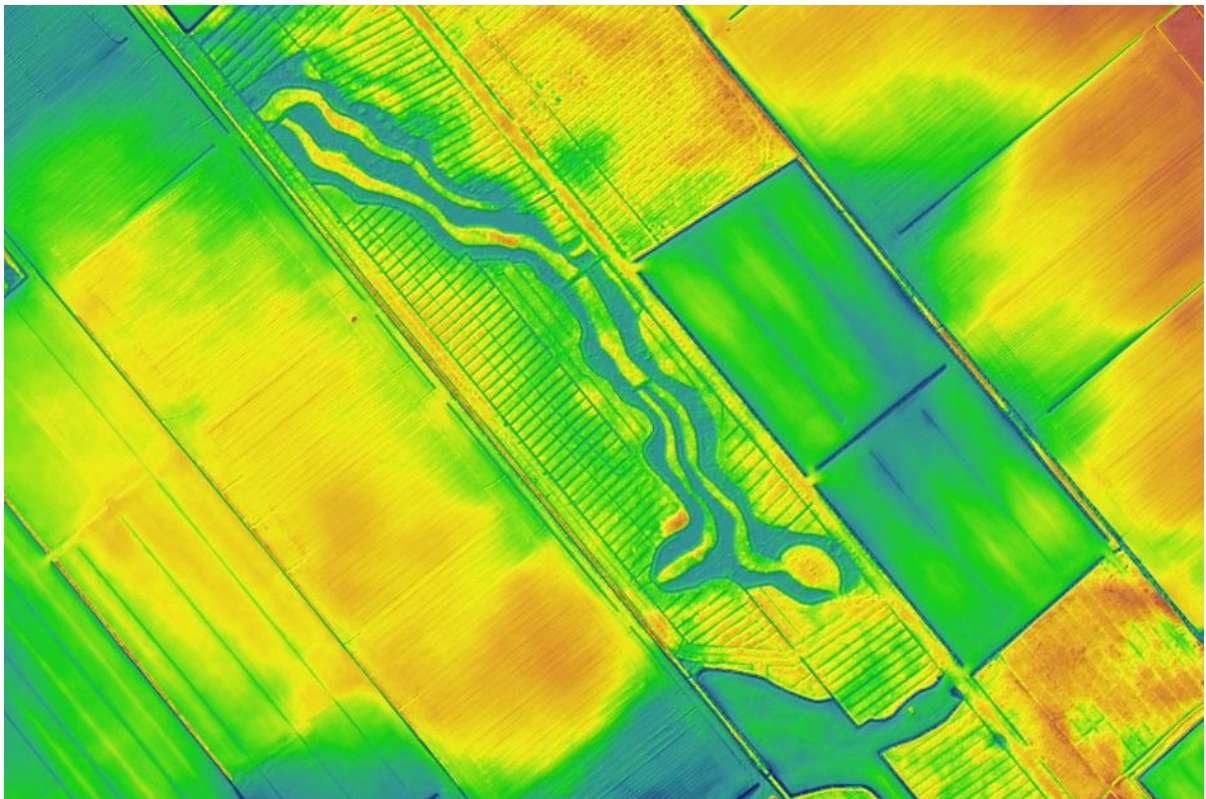

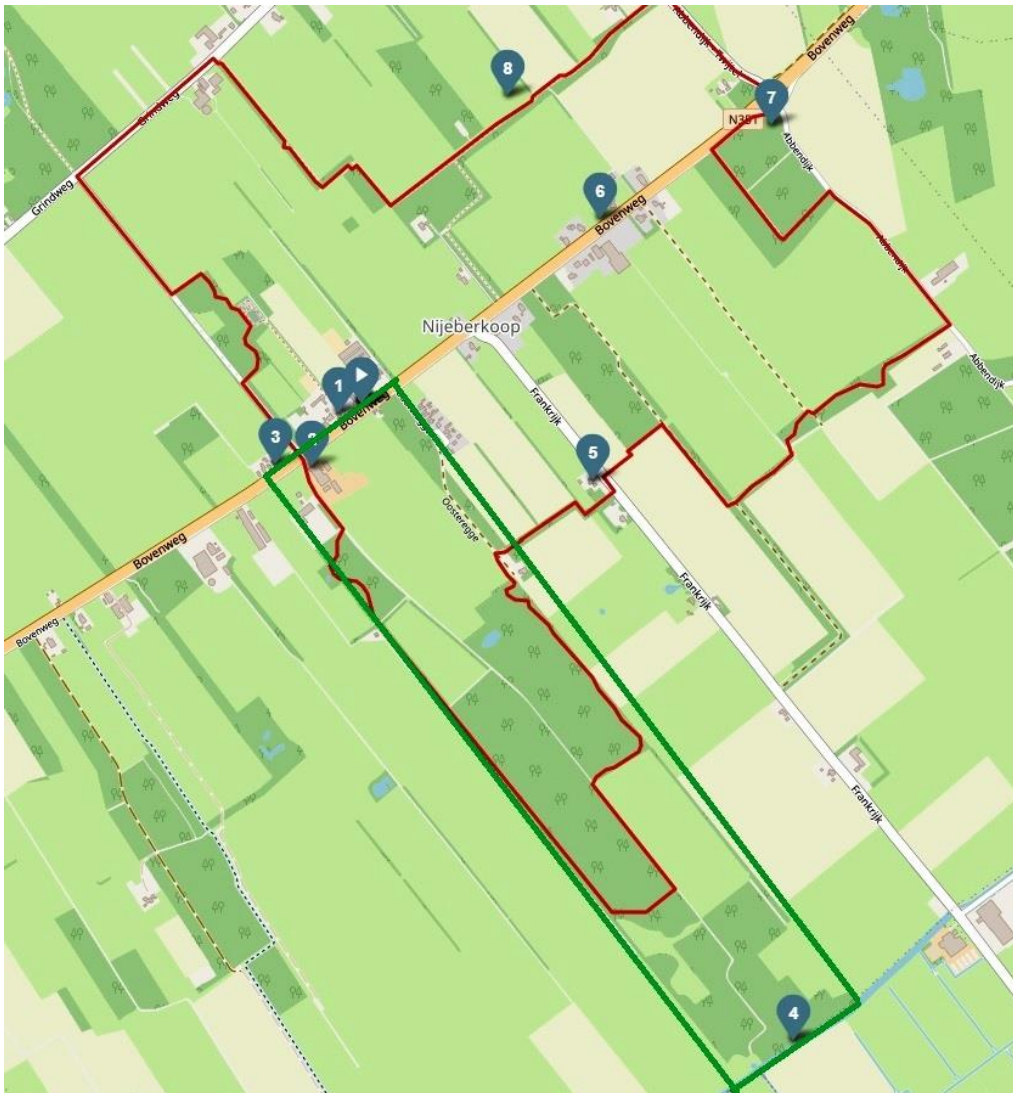
Landgoed Boschhoeve – natuur- en cultuurwaarden, bedreigingen, aanbevelingen en aanzet tot een verbeterplan

Inleiding: natuur- en cultuurwaarden

Het fraaie Landgoed Boschhoeve bestaat uit diverse bostypen en weiland in de gemeente Ooststellingwerf. Het is in totaal ca 160 ha waarvan ruim 84 ha in gebruik bij Boeren in het Bos. Het is de langgerekte groene rechthoek op het kaartje hieronder die in het zuidoosten grenst aan De Lende, nr. 4 op de kaart. Samen met het noordoostelijk gelegen Diakenievene en Delleboersterheide dat aan De Kuunder of Tsjonger grenst is zo een waardevolle laag – hoog - laag gradiënt aanwezig. Het is in totaal 7 km lang, maar vrij smal en gelegen tussen de riviertjes De Kuunder en De Lende. Het landgoed loopt parallel aan de straat Frankrijk en wordt o.a. doorkruist door de straat Egypte. Deze beschrijving beperkt zich tot het deel waar Boeren in het Bos actief is. De boerderij Boschhoeve, nr. 2 op de wandelkaart, stamt uit 1719 en is verscheidene keren verbouwd en herbouwd. De boerderij zelf is alleen op afspraak te bezichtigen. Het bos kenmerkt zich door statige hoge beuken in combinatie met jongere aanplant. Verderop in het dichte bos bevinden zich een aantal oude vijvers. In vroegere tijden liepen deze, na veel regen, onder. Door verdroging en ontwatering is dat de laatste decennia vrijwel nooit meer gebeurd. Vlakbij De Lende bevinden zich nog een aantal fraaie vennetjes . Afbeelding 1 toont de resten van de parkaanleg in het bos. Het gaat om een oude, mogelijk vroeg 19^e -eeuwse aanleg waarvan de tuinarchitect niet bekend is. Er loopt ook een wandelroute gedeeltelijk over het landgoed, onderhouden door het recreatieschap Drenthe: Tussen Frankrijk en Egypte (afb 2). De route start op het erf van de boerderij 'Boschhoeve'.

Afb 1: hoogtekaart met oude parkaanleg (bron: bewerkt vanuit ahn.nl)

Afb 2. Ligging van het project Boeren in het bos (groene rechthoek) en wandelroute “Tussen Frankrijk en Egypte” (rode lijn) (bron: prov Drentheⁱⁱ)

In www.Waarneming.nl is voor het gebied Boeren in het Bos (dus ten zuiden van de Bovenweg) een lijst te maken van (niet gericht) waargenomen soorten planten en dieren. Er zijn in totaal 849 waarnemingen geregistreerd van 280 soorten. Rudie Huiting, een bekende vogelaar, heeft ruim 400 waarnemingen ingevoerd. Maar ook de Werkgroep Roofvogels Nederland inventariseert het gebied al langer. Opvallende vogelsoorten zijn vier soorten spechten, appelvink, goudvink en vooral de raaf en de wespindief die er gebroed hebben. Bij de zoogdieren valt naast eekhoorn en ree de zeldzame grote bosmuis op. Henk J. Jager (auteur van *Et Stellingwarver Plaanteboek. De naemen en biezonderheden* (2006) en *Vissen, amfibien en reptielen in Stellingwarf - de naemen en biezonderheden* (2014) onderzocht de plantengroei in het betreffende bos en vond daar onder andere moeraswolfsklauw, moerasviooltje, veel hengel en de wilde narcis (!). Hij vertelt desgevraagd: ‘Sommige stukjes met blauwe bosbes ondergroeid bos zijn/waren tot de subassociatie met bosbes van beuken-zomereikenbos (*Fago-Quercetum vaccinietosum*) te rekenen. Dit is een regionaal, d.w.z. in Friesland zeldzaam vegetatietype dat als potentieel bedreigd te boek staat. Zie: *Weeda, E.J. Kers, A.S., Van Duuren, L. & Schaminée, J.H.J. (2005). Lijst van zeldzame en bedreigde vegetatietypen in Nederland. Stratiotes 30: 9-41.* Dit alles is te vinden op natuurtijdschriften.nl. Dit bostype kan weinig verstoring door wroetende varkens aan. Het wroetende gedrag van varkens is sowieso ook slecht voor andere bij het bos horende mossen en (kruidachtige) planten. Te veel en regelmatig voorkomend wroeten keert bovendien de verjonging van het bos.’

Het landgoed is eigendom van de familie Deknatel en is sinds mei 2019 in gebruik bij Richard van Pelt en Mariska Slot. Daarvoor was het grasland in gebruik als melkveehouderij. Er lijkt geen landschaps- of natuurbeheerplan te zijn; de doelstellingⁱⁱⁱ is geformuleerd als: *We gaan naast voedsel produceren in de natuur nu ook natuur maken van landbouwgrond! De scherpe afscheiding tussen weide of akker en bos, ven en heide gaan we langzaam laten verdwijnen. De dieren mogen overal komen, danwel vrijlopend, dan wel gestuurd omdat ze een klusje mogen doen (wieden, wroeten, maaien, bemesten). We planten rijen met fruit en noten en zullen daartussen ook groentes en andere gewassen telen. En dat alles op onze eigen gewoon-proberen-en-kijken-wat-het-wordt manier en in elk geval zonder bestrijdingsmiddelen of kunstmest of andere rommel. De eerste dieren zijn al gearriveerd, zoals de kudde Brandrode Runderen. Ook Tamworth varkens lopen in steeds wisselende afgerasterde stukken. Alle dieren worden bijgevoerd.*

Huidige situatie: bedreigingen

Na ruim twee jaar Boeren in het bos valt het volgende op:

1. De ondergroei van het hele terrein staat sterk onder druk door de grote aantallen dieren die er rondlopen. Een kruidlaag komt er niet of nauwelijks meer tot ontwikkeling. Koeien lopen overigens de laatste tijd niet meer in het bos. De verrijking door het vee werkt verruiging sterk in de hand.
2. Plaatselijk vindt nogal wat kap plaats, vooral van naaldbout. Het plan er achter is niet duidelijk.
3. Overall hangen nestkastjes; er staat ook een hoogzit, waarvan het doel ons onduidelijk is
4. Er zijn wat brede toegangen gegraven tussen het bos en het grasland, mogelijk om de rasters aan de rand van het terrein makkelijker per trekker te kunnen onderhouden. Daarmee is wel de rust tot geheel achter in het terrein onder druk komen te staan.
5. Het weiland vooraan is najaar 2021 ingeplant met boompjes.
6. De wandelroute door het terrein is nauwelijks te belopen door de slechte kwaliteit van de paden. Wel hangen overal geplastificeerde A4tjes met routeaanwijzingen.
7. De weilanden worden geleidelijk aan steeds reliëfrijker gemaakt door er kuilen en slenken in aan te brengen
8. In de Nieuwe Ooststellingwerver verscheen in dec 2021 een interview met als kop: "Willen mensen tussen dieren laten slapen". Dit geeft voeding aan het gerucht dat er plannen zouden bestaan om chalets op het terrein te plaatsen. De rust in het gebied is toch al ver te zoeken.

'Willen mensen tussen dieren laten slapen'

■ 'Boeren in het bos' is zich vrij snel aan het ontwikkelen

Een week eerder leken wind, regen en kou roet in het eten te gooien.

› Vervolg van voorpagina

NIJBERKOOPT 'We varen mee op de actie van Meer Bomen van Urgenda (een organisatie die zich inzet voor een duurzame wereld), die dit ondersteunt in de organisatie en als online doel. Mensen konden zich inschrijven om mee te doen. We hadden ons al voorbereid op veel afmeldingen, maar zaterdagochtend was het prachtig weer, geen wind, geen regen', gloeit Mariska Slot van 'Boeren in het bos' nog na. Bij de voorbereidingen was ook de provincie betrokken. 'Die heeft meegedacht, over hoe ze dat juridisch vorm kunnen geven. Omdat het niet zomaar mag planten in grasland. Je kunt bijvoorbeeld tegen de Boswet aanlopen, met bijvoorbeeld herplantplicht. Dit perceel blijft een agrarisch model, als voedsel voor koeien en schapen en daarna fruit en noten oogsten', legt de boerin uit.

Mariska Slot en Richard van Pelt van het boerenbedrijf 'Boeren in het bos' (een VOF) pachten het perceel van landgoed Boschhoeve. Dat is een BV, die is eigenaar. Het landgoed bestaat voor groot deel uit natuur en bos en agrarische gronden. Sinds 2019 is er aan één kant natuurintensieve landbouw. De agrariërs hebben een veelzijdig bedrijf. 'In ieder geval staan we voor natuurlijke veehouderij, varkens in bos, runderen roteren op kruidenrijke graslanden als een soort natuurlijk migratiepatroon, dat geldt voor

Vrijwilligers planten boompjes bij de Boeren in het Bos. Rens Hooyenga

de schapen ook. We hooien in gebieden van Staatsbosbeheer. Dat hooi krijgen de dieren in de winter bijgevoerd. De varkens krijgen verder alleen groenteresten van andere bedrijven.' Een belangrijk onderdeel van het bedrijf is op een natuurlijke ma-

nier dieren houden voor vlees. 'Natuurvlees, dat wordt door heel Nederland met een diepvrieskoeier thuisbezorgd', legt de boerin uit. De groei zit er wat het landgoed goed in. 'We zijn vrij snel aan het doorontwikkelen, nu veehouderij, maar de agroforestry

komt er bij, als je 8 tot 10 jaar verder bent. En we zijn bezig met de ontwikkeling van kruiden en groenten op verschillende plekken. Verder hebben we de ambitie om meer rondleidingen op het bedrijf te geven. We proberen ons steentje bij te dragen door

kennis uit te dragen, en als stukje toerisme. We willen ook mensen tussen de dieren in het bos laten slapen. Dat is leuk en nodig, met de huidige markt is het voor boeren niet zo makkelijk. Al gaat het nu prima.' ■

Germ Geersing

Het experiment vindt plaats met goedkeuring van de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en de gemeente Ooststellingwerf. Van verschillende kanten zijn subsidies verworven.

1. Een deel verloopt via het Samenwerkingsverband Noord-Nederland SNN, zie daarvoor het Plattelandsontwikkelings-programma (POP)^{iv}. SNN is een uitwerking van de Europese regionale fondsen. Het is een Mkb-innovatiestimulering Regio en Topsectoren (MIT). Op de subsidiekaart^v staat voor Boschhoeve:

	MIT 2018	MIT 2019
Subsidie	€ 24.960,00	€ 20.000,00
Investering	€ 62.400,00	

2. Daarnaast is in Elsloo het voedselbos actief. Volgens de Boereninhetbos website: *Het project om het eerste boERbos te ontwikkelen in Elsloo Friesland, loopt van 2018 t/m 2020. Dit project wordt mede mogelijk gemaakt door Provincie Friesland en het "Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland".*

Op de website <https://www.boereninhetbos.nl/boerbossen/> is daarover het volgende aangegeven: *Het project om het eerste boERbos te ontwikkelen in Elsloo Friesland, loopt van 2018 t/m 2020. Dit project wordt mede mogelijk gemaakt door Provincie Friesland en het "Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland".*

3. In het kader van de regiodeal Zuidoost Fryslân^{vi} vindt in Boschhoeve een combinatie van waterconservering en piekberging plaats door het aanbrengen van knijpstuwjes (peilverhoging) en verondiepen van overmatig diepe watergangen om zo verdroging te bestrijden. Ook de capaciteit voor piekberging van water gaat fors vooruit door een regenwaterberging in combinatie met “swales” (brede ondiepe greppels die normaal droog staan maar bij piekneerslagen tijdelijk watervoerend zijn) en enkele honderden meters flauwe natuurvriendelijke oevers.

4. En de gemeente Ooststellingwerf wilde wat doen met Biobased economy . Een van de projecten daarbinnen is Ontwikkeling Voedselbos te Nijberkoop^{vii}. In de tussenevaluatie staat: *“gezamenlijk met stichting Boeren in het Bos is de haalbaarheid onderzocht voor het ontwikkelen van een Voedselbos. Deze natuurvriendelijke manier van voedselproductie zorgt enerzijds voor gezond voedsel en aan de andere kant voor een positief effect op de biodiversiteit. In dit project zijn uitdaging geïdentificeerd en overwonnen. Stichting Boeren in het Bos hebben middels dit project de basis kunnen leggen voor het ontwerp van het voedselbos en daarnaast budget verworven voor verdere realisatie van het project”*.

(p 11) Haalbaarheidsonderzoek voedselbos (AF04)

Doel Onderzoek naar de inzet Tamworth varkens ten behoeve van beheer en grondverbetering van gemengde bos en landbouwpercelen, waar tevens verbouw van biologische groente kan plaatsvinden. Actiehouder Boeren in het Bos

Betrokken Hogeschool Van Hall Larenstein, Wageningen Universiteit en NHL-Stenden

Verwachte kosten: Eigen uren + externe advisering € 25.000, bijdrage gemeente € 25.000.

Resultaat: Gezamenlijk met stichting Boeren in het Bos is de haalbaarheid onderzocht voor het ontwikkelen van een Voedselbos. Deze natuurvriendelijke manier van voedselproductie zorgt enerzijds voor gezond voedsel en aan de andere kant voor een positief effect op de biodiversiteit. De behaalde resultaten van dit project zijn:

- Een geschikte locatie voor het voedselbos is geïdentificeerd en vastgelegd;
- Afstemming van de betrokken partijen voor de realisatie van het voedselbos;
- Een tiental studenten heeft in de praktijk onderzoek kunnen doen naar de ecologische, economische en sociale aspecten van het voedselbos in Ooststellingwerf;
- Vervolg subsidie van de provincie om daadwerkelijk realisatie van het voedselbos in gang te zetten. Daarnaast heeft dit project meerdere keren in de belangstelling van de pers gestaan. Kijk hiervoor op www.biosintrum.nl Dit haalbaarheidsonderzoek is afgerond. Het eindrapport zou interessant leesvoer kunnen zijn. In mei 2019 is het experiment gestart.

Er is kennelijk niet actief gekozen voor Boschhoeve. De boer, de gemeente en de eigenaar (die met zijn BV geen natuurdoelstelling heeft, zie de stakeholders) hebben elkaar op enig moment getroffen en zijn van start gegaan. Op de website staat hierover: *Voorheen boerde er een melkveehouder op de helft van de landgoed. Met het vertrek van deze boer zocht de familie Deknatel, als eigenaar van het landgoed, naar een nieuwe toekomstbestendige manier van beheer. Vroeger was er een voorbeeldbedrijf gevestigd op het landgoed en dat zien ze nu weer voor zich. Richard en Mariska presenteerden hun plan voor een volledig gemengd boerenbedrijf met fruit- en notenboomgaarden, groentes en granen ertussen en volledig vrijlopend vee, zoals kippen, runderen, varkens, kalkoenen, schapen, ganzen over het hele landgoed. Gecombineerd met faciliteiten voor eigen productverwerking, een winkel, een workshopruimte en de ambitie om ecologische off-grid boshuisjes te verhuren. De familie is enthousiast en ziet een prachtig bloeiend en bruisend landgoed voor zich, wat ook nog eens een noviteit is op het gebied van voedselproductie.*

Het plan waarvan sprake is overigens niet gezien; het lijkt vooral een bedrijfsplan en is zeker geen biodiversiteitskwantificering. Maar er is nu wel wat haast geboden met bijsturing. Twee redenen:

1. De rust moet echt snel terugkomen, anders komen de raven en wespeneieren niet weer tot broeden. Afgelopen jaar waren ze er al niet meer. En dat is wat dit landgoed met afstand uniek maakt. Ons is geen ander terrein in Nederland bekend waar dat mogelijk is.
2. De planloze verstoring, verruiging en verrommeling die ieder kan waarnemen moet zo snel mogelijk worden gestopt. De teksten op de website spreken boekdelen. Een natuurbeheerplan met meetbare doelen moet er aan ten grondslag liggen.

Landschapsbeheer Fryslân (LBF) heeft jarenlang het beheer over het natuurgedeelte van het landgoed uitgevoerd. Sinds enkele jaren voert LBF deze beheerwerkzaamheden nog uit voor het noordelijke deel van het landgoed. In een gesprek met de rentmeester zijn zorgen rond de wijze van bedrijfsvoering geuit. De zuidelijke 'Lendebossen' staan te boek als oude rijke bossen, waarvan een deel in het verleden is gerealiseerd als landgoedaanleg met zichtlanen, vijverpartijen en een theekoepel. Desgevraagd geeft LBF aan dat deze wijze van bedrijfsvoering in dergelijke oude, natuurrijke en cultuurhistorisch waardevolle bosopstanden - zoals voor dit landgoed geldt - een desastreus effect heeft. De bijzondere kruidlaag wordt aangetast en de historische vijverpartijen wordt schade toegebracht. Dit is geen goed voorbeeld hoe agroforestry zou moeten werken in Zuidoost-Friesland. LBF ziet dat liever gebeuren in jongere en minder diverse bosopstanden uit bijvoorbeeld ruilverkavelingstijd. Daar is vanuit biodiversiteitsperspectief wél veel winst te behalen.

"Alles van waarde is weerloos"

Volgens Sietske Bloemhoff, die vanuit haar vroegere werksituatie (directeur Stichting Stellingwarver Schrieversronte) onderzoek heeft gedaan naar boerderijen en erven in Stellingwerf, behoort de boerderij Boschhoeve met het totaal aan grondgebied tot een uniek cultureel erfgoed: 'Ook al is door de jaren heen, door met name het kappen van delen van het bos en vervolgens nieuw aanplant, al het een en ander verloren gegaan, door met name het beheer uit te besteden aan Landschapsbeheer werd erger voorkomen. Nu dreigt dit zo bijzondere en unieke gebied met nota bene goedkeuring en ondersteuning van en door overheden steeds meer aangetast. Er wordt nog onderzocht of indertijd bij de aanleg ook de bekende landschapsarchitect Roodbaard was betrokken. De indeling van met name het aan De Lende grenzende deel van het landgoed wijst daar sterk op. Mijn stellige idee is dat in de aanloop naar dit project toe veel te weinig gericht onderzoek gedaan is naar waarden op zowel cultuurhistorisch als de bestaande rijkdom aan biodiversiteit, en heeft men zich laten verblinden door de wirwar aan nieuwe inzichten door velen. Een ramp voor de zo bijzondere rijkdom aan natuur en cultuurhistorie van dit stukje Stellingwerf!'

Verzoek: aanbevelingen en aanzet tot een verbeterplan

De volgende instellingen en personen verzoeken u

1. om een (onafhankelijk) ecologisch bureau in te schakelen om een aantal (3 – 5?) jaren de toename van biodiversiteit te monitoren, zoals die door 'Boeren in het bos' is voorzien ten gevolge van de agrarische activiteiten.
2. om dat bureau tevens een natuurbeheersplan te laten ontwikkelen zodanig dat de bedrijfsvoering randvoorwaarden krijgt waardoor de natuur- en cultuurwaarden worden geborgd
3. om in afwachting daarvan de subsidievoorwaarden strakker te handhaven zodat verdere aantasting door 'Boeren in het bos' wordt voorkomen, en om te buigen naar een verantwoord biologisch en ecologisch bedrijf dat rekening houdt met de grote natuur- en cultuurhistorische waarden van het Landgoed Boschhoeve in Nijeberkoop.
4. Het gesprek op gang te brengen tussen de diverse actoren in het gebied ter vergroting van de maatschappelijke acceptatie en een betere inzet van de aanwezige kennis

Voor SOVON:

Wiebe Nijlunsing

Voor de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN):

Lydia Barkema

Ria Bakker

Johan Flapper

Jan Stelma

Jan Brinkgreve

Valentijn van Bergen

Op persoonlijke titel ondertekend door:

Rob Bijlsma (roofvogelkundige en auteur van diverse vogelboeken)

Sietske Bloemhoff (oud-directeur Stellingwarver Schrieversronte)

Drs. U.G. Hosper (oud-directeur It Fryske Gea)

Hans Salverda (oud-Nijeberkoper en streekkenner)

Freddie de Vries (auteur 'Et Stellingwarver Voegelboek', gezamenlijk met Ruurd Jelle van der Leij)

Voor meer informatie kunt u terecht bij:

Wiebe Nijlunsing (natuur), T 0513681411, M wnijlunsing@gmail.com

Sietske Bloemhoff (cultuurhistorie), 0627320051, M s.a.bloemhoff@gmail.com

Links: door de varkens worden oude sloten vertrappt. Rechts: de onderbegroeiing is op veel plaatsen opgegeten zodat er talloze voerbakken in het bos staan om de varkens bij te kunnen voeren.

De Tamworthvarkens in actie: Zeug (rechts) voert nestmateriaal aan (de kruid- en struiklaag), de beer ligt met drie speenvarkens in het nest. Rechts: een sloot werd doorgetrokken, zodat de doorgang van een oud pad naar de westelijke eikenlaan is verdwenen.

ⁱ <https://www.drenthe.nl/fietsen-wandelen/routes/2164273720/tussen-frankrijk-en-egypte>

ⁱⁱ <https://www.drenthe.nl/locaties/649921088/landgoed-boschhoeve>

ⁱⁱⁱ <https://www.boereninhetbos.nl/landgoed-boschhoeve/>

^{iv} <https://www.fryslan.frl/pop3>

^v <https://www.snn.nl/subsidiekaart>

^{vi} <https://www.wetterskipfryslan.nl/projecten/regiodeal-zuidoost>

^{vii} <https://ooststellingwerf.bestuurlijkeinformatie.nl/Document/View/8109d50e-64e7-4d63-859f-a5f441889360>